

Leť vzhůru, prapore náš mléčně bílý,
 Přemyslův orle plný vzdušné síly, —
 pod tebou květ se rozlož krásou tklivý:
 jak bílý bůh to národ spravedlivý!

To je slavný přípitek Nerudův národní budoucnosti české v básni „Moje barva červená a bílá“, první ze Zpěvů pátečních; odkaz Nerudův, kterého není možno čísti dosti pozorně, v němž co slovo, to myšlenkový řád. „Jak bílý bůh to národ spravedlivý!“ Povšimni si, že Neruda netouží po národě svorném, nýbrž právě a jedině: spravedlivém. Národ svorný byla by prázdná fráze, poněvadž svornost jest něco zcela trpného a přizpůsobivého; on žádá výslovně *božskou aktivnou* ctnost spravedlnosti. Spravedlivý k sobě, spravedlivý k jiným, v tom je celá pravá demokracie.

Boj o nový, český socialism

Den 12. září 1917 bude jednou zapsán červeně v moderních českých dějinách politických a kulturních: bude v nich datem. Ten den přineslo Právo lidu *Prohlášení zásad směru radikálně socialistického*, jak se na nich před měsícem usnesli účastníci oposice podepsané Františkem Modráčkem, Antonínem Pikem a Aloisem Syřínkem. Tyto zásady byly vydány před několika dny samostatně jako brožurka o šestnácti stránkách s úvodem Františka Modráčka¹. Tento červený sešitek měl by býti dnes v rukou nejen každého sociálního demokrata, nýbrž i každého vzdělaného Čecha, jemuž není lhostejný běh věcí veřejných, a víc: jemuž není lhostejna naše moderní tvorba politická a sociální. Každá jeho řádka, každá jeho věta měla by býti čtena i promyšlena s pozorností.

Tento tenký červený sešitek jest nejprve bezesporně první obrodný čin v dnešním úpadku československé strany sociálně demokratické. A po druhé: váže se k němu pium desiderium nejen jeho vykonatelů: aby se stal východiskem příští *jednotné* strany dělnické, sociální strany opravdu české nejen národním příslušenstvím svých členů, nýbrž i *duchem*: svými zásadami politickými, hospodářskými a kulturními.

Smysl jeho poselství jest stejně prostý jako radostný: počíná se boj za nový, český socialism proti posavadnímu oficiálnímu směru sociálně demokratickému, který byl pouhou odlikou ně-

1 - Vydal Alois Syřínek ve Vršovicích. Za 20 haléřů.

meckého socialismu dogmatického, marxismu. Oposice, která rozchází se nyní otevřeně s vedením strany — nikoliv se stranou: chce bojovati za své myšlenky v jejím rámci —, chce *osamoslat-niti české dělnictvo*, „postaviti je na vlastní nohy“ (str. 9), a to i hospodářsky i politicky, a nejprve ovšem ideově.

Počátek války, dovozují pisatelé, znamená rozpad internacionály: „jest zakončena epocha mezinárodního hnutí socialistického, vyznačující se duchovním vůdcovstvím německé sociální demokracie“. Německá sociální demokracie zradila sám smysl svého bytí, když se postavila první do služeb války. Nový socialism již jménem musí se od ní odlišiti, aby odmítl od sebe zodpovědnost za hříchy, jichž se nedopustil a jež zavrhuje: „*Socialism žije, sociální demokracie učinila se nemožnou*“ (str. 15). Nový socialism bude tedy politicky pracovati za „lepší a spravedlivějším uspořádáním Evropy“. Byl bych rád, kdyby byl přímo řekl: za Evropu uspořádanou po zásadě národní svébytnosti a národní státotvornosti. Jemu, jak výslovně vytýká, musí záležeti na tom, aby dnešní krveprolévání skončilo se „zhroucením tyranského systému, z něhož vyšlo“.

Slovem: nový socialism *politicky* musí napravit to, na čem prohřešovala a prohřešuje se stará sociální demokracie: musí vycházeti z národa a vraceti se k národu — musí dávat nejprve národu, což jeho jest. Konkrétně politicky mluveno: musí pracovati k tvorbě a vybudování národního státu.

Hospodářsky chce nový socialism usilovati ovšem o zrušení řádů kapitalistických, avšak ne státním vyvlastněním, nýbrž odstraněním poměru námezdného, družstevní organisací na státě nezávislou; soustava mzdová budiž nahrazena společenskou smlouvou pracovní. Odtud důraz, který klade na vývoj odborové i družstevní organisace dělnické; žádá přímo, aby již mládež ve školách nižších i vyšších byla vychovávána pro hnutí družstevní.

Tento radikálně sociální směr pokládá se sám jen za pokračování a vyvrcholení opozičního hnutí, které žilo od počátku ve straně sociálně demokratické a projevilo se různým způsobem

v její minulosti; úvod p. Modráčkův jest historickou skizzou, vypravující jednotlivé fáze této oposice. Připíná ji nejprve na osobu Antonína Pravoslava Veselého, předčasně zemřelého redaktora Záře, a charakterisuje jeho konflikty s vedením strany nejen jako osobní a citové, nýbrž i ideové. „Byl to rozpor,“ praví významně p. Modráček, „mezi *silně konservativním* a poněkud *cizokrajným duchem* strany a mladšími dělnickými snahy, kteří... nadáni jsou *českou citovostí*, toužili po tom, aby české hnutí sociálně demokratické vyvolilo si poněkud jiné, *pokrokovější a samostatnější dráhy, více vlastní a méně dogmatické*.“

Později byla to oposice, která probodovala první dělnický konsumní spolek v Praze a položila základ k hnutí družstevnímu. Ona rozvířila také hnutí proticentralistické, boj proti paktu s rakouským ústředím odborových organisací, podle něhož všechny samostatné odborové spolky české měly býti pohlceny centrály rakouských spolků odborových. Ona pracovala spekulativně a vědecky v Akademii na revisi marxismu a na modernějším přetvoření jeho nauky. Ona vystupovala proti sociálně demokratické politice na říšské radě, která byla ve vleku a v područí německé sociální demokracie a byla ryze oportunistická. Ona, umlčená v prvních třech letech války, hlásí se dnes o slovo a první její čin jest takový, jaký musí býti: obžaloba zbahnělého slabošského vedení strany v době válečné, kletba vržená mu do tváře. Zhavým železem vpaluje mu na čelo potupný cejch, jenž nebude tak snadno vyhlazen: „...strana šla mnohem dále, nežli sám policejní režim od ní vyžadoval. Místo aby zachovala pasivitu, účastnili se jednotliví předáci strany i tisk strany (až na malé čestné výjimky) v čele s Právem lidu přímo aktivně patriotické politiky válečné a mluvili v tom smyslu za stranu. Agitovalo se pro upisování válečných půjček v dělnictvu; v době, kdy řádila u nás nejstrašnější persekuce, činily se projevy patriotické a byzantinské; když v cizině počalo se mluvíti o svobodě českého národa, psaly se za stranu prudké články proti tomu, a vše to uváděno v souvislost s programem, politikou a usneseními sjezdovými před válkou! Namísto socialistické hrdoosti viděli jsme

172 servilnost, namísto proletářského vzdoru slabost hraničící s denunciací!“

Kdyby bylo třeba nám, jimiž smýkalo ve svých sloupcích Právo lidu, za naši klidnou, věcnou kritiku dostiučinění, měli bychom je nyní úplně... tak úplně, žel, že nemůže býti úplnějšího. Nejen největší theoretik strany, nýbrž i nejryzejší a nejopravdovější osobnost strany František Modráček *musil* charakterisovat její vedení, jak to učinil, ačkoliv činil tak jistě s bolestí a lítostí; nebylo zbylí, chtěl-li mluvit pravdu a vystihnouti skutečnost. Bez tohoto kolektivního sebepoznání není možná obroda — a Modráček věří v obrodu strany.

Přál bych si, abych v ni mohl také uvěřiti.

Byl jsem z těch, kdož roku 1897 exponovali se do krajnosti za stranu sociálně demokratickou v jejich tehdejších bojích s národními sociály, až jsem tím poškodil a ohrozil svou tehdejší nepatrnou existenci hmotnou. Nepravím toho, abych se tím vychloubal; nebyl to heroism, byla to prostá povinnost věrnosti k přesvědčení a ideí, a mnozí jiní zachovali se stejně jako já. Uvádím to pouze jako vnitřní legitimaci svého zájmu na dnešní krizi strany sociálně demokratické: nejsem trpným divákem a pozorovatelem vnitřně nezúčastněným, jako nebyl jsem jím po celá leta jejího pozvolného úpadku. A nerad bych byl proto vyloučen i z naděje a víry v její obrodu.

Ale obroda ta má podmínku *sine qua non* tvorbu sociální v duchu a charakteru českém.

Marxism jest celým svým rázem plod metafysiky typicky německé. Marxism není jen nauka národohospodářská, jest i určitá tendence spekulativná: dialekticky dogmatické znásilňování skutečnosti apriorními formulami.

Má znaky německého ducha, který neučí se v pokoře srdce od skutečnosti, jenž těžko se v ni vmýšlí a veřuje, zato tím ochotněji ji přehlíží a brutalisuje. Zjednodušuje rád skutečnost a její nekonečnou složitost a rozmanitost hrubou, tyransky tvrdou formulí. Tak také Marxův historický materialism není než znásilňování nejrozmanitějších činitelů vývojových, mravních, spo-

173 lečenských, politických, jedním jediným, technicky výrobním, právě jako logika marxistická není než automatický řetěz krísi, to jest násilností.

Tento způsob myšlení jest podstatně cizí a protivný jiným národům, a tuším také nám Čechům. Není náhodné, že právě v Anglii došel marxism nejmenšího rozšíření, jako není náhodné, že mu zde ve fabiánských povstal odpůrce tak zásadní. Sebeironie fabiánská² jest pravý protijed marxovského dogmatismu. A není náhodné, že ani pravověrní marxisté francouzští nepřijali bez proměny historického materialismu. Stačí přečísti si knihu některého pravověrného marxisty francouzského, na př. George Renarda *Le régime socialiste* nebo Jaurèsovy *Études sociales*, abys pochopil, jaké nesnáze působí jim theorie nadhodnoty a zvláště historický materialism, který se přičí nejvíce ryze idealistické tradici francouzského socialismu. Jest zajímavé sledovati v knize Ant. Labrioly³, jak románsko-latinský duch *musil* si přebásnití historický materialism přímo v epeje mravního úsilí, aby jej mohl přijmouti a strávití. A stejně revoluční syndikalism francouzský, jež představuje ve Francii *Confédération générale du travail*, o němž se tvrdívá, že v něm oživuje marxism, působí svým rázem spekulativním spíše jako jeho protiva: jeho kult všeobecné stávký jako mythu⁴ dává celé nauce ráz tak radikálně idealistický a náboženskoromantický, že by ji Marx jistě odsoudil s opovržením jako utopii, právě jako zavrhl kdysi jako chimérický celý dosavadní socialism francouzský.

Neklamu-li se, je v české duši týž zásadní odpor k marxistickému dialektickému dogmatismu. České duši přičí se tato strojová výroba pojmů a řetězců pojmových, nadaných tyranskou mocí určovati skutečnost i v jejím budoucím vývoji. I náš nejstřízlivější a nejdůslednější logicista Chelčický jest vzdálen této myšlenkové despotie a jest nekonečně laskavější ke skutečnosti,

2 - „V této době získali jsme neocenitelného zvyku smáti se volně sobě samým...“ *Bernard Shaw* ve „Fabiánské společnosti, co vykonala a jak to vykonala“, 1892.

3 - *Essay o materialistickém pojetí dějin*.

4 - *Georges Sorel: Úvahy o násilí*.

174 z jejíž struktury dovedl mnoho vyčisti. Český duch neznásilňuje jiných myšlenkou, český duch touží zaníceně sloužiti myšlence a obětovati se jí: v tom jest základní rozdíl dvojího národního ethosu, který není možno ničím vyrovnati...

Jen tím vysvětluji si, že udržela se a vzrůstala u nás strana národně sociální, která neměla vůbec ideového podkladu ani původní jednotné metody hospodářského boje. Žila prostě a prospívala z toho, že celá řada českých duší nemohla přijmouti marxistickou nauku československé sociální demokracie a byla odpuzována ještě více v praxi od jejího českého překladu, prozáklého celem duchem závislosti na vzoru německém...

Proto jest mně i pochybno, vytvoří-li nový radikálně sociální směr Fr. Modráčka a soudruhů onu základnu pro žádoucí sjednocení všeho českého dělnictva „v jednu velkou moderní stranu politickou, v jednu velkou odborovou organizaci a v jednu velkou organizaci družstevní“, po němž volá náš červený sešitek na str. 9, pokud bude státi na půdě strany sociálně demokratické a pokud bude chtíti pracovati v jejím rámci. To ostatně ukáže nedaleká budoucnost.

Zatím soudím, že čím opravdověji bude usilovati o to, aby byl skutečně novým, českým socialismem, tím rozhodněji bude se rozcházeti i theoreticky se starým marxismem a tím úsilněji bude musiti *tvoriti ze svého a po svém*, národně politicky, hospodářsky, kulturně i společensky.

Blízká budoucnost ukáže, je-li radikálně socialistické křídlo Fr. Modráčka a soudruhů s veliký úkol, který stojí přede dveřmi a žádá si neodbytně svého řešitele: dovede-li sjednotiti v jediný tábor všecko české dělnictvo. Neboť po tom volá doba kategoricky. Žádá si sjednocení stran a vlastně pro přítomnost nejbližší jen *dvou* stran: jedné, která by spojila všechny, kdož nechtějí paktovati s minulostí a záplatovati jí budoucnost, kdož touží ze všech sil po samostatné tvorbě státně národní, a druhé, v níž by se sešli všichni — honem, jak jim říci? — ano, všichni... *skromnější...*

František Mareš osvoboditel

175

Od laika pro laiky

František Mareš zapsal se nám všem nezapomenutelně v duši svými poslánými národními za války i před ní. Za války byla to jeho stať „Strom“, v tomto listě otištěná, která vzrušila mysl i širší veřejnosti svou krásnou věrou národně kulturní; před válkou jeho akce za získáním vyšší jednoty národní překonáním tehdejší politicky stranické roztržštěnosti, tehdejšího politického atomismu. Není náhodné, že dnešek, poučený strašnou školou půl čtvrtá roku, který uplynul od tehdejšího podnětu Marešova, snaží se uskutečniti jeho myšlenku; již tato vnějšková shoda ukazuje, že myšlenka Marešova nebyla nic cizího, náhodného, z ciziny přejatého a polapeného, nýbrž něco, co rostlo z české duše národní a jejího nitra.

František Mareš ukázal se zde kulturním filosofem v plném smyslu slova, to jest někým, kdo vytyčuje ideály životu jednotlivcovu i hromadnému životu národnímu; kdo nalézá vyšší smysl a účelnost v dějích, jež bezduše provozuje a opakuje náhodná životná empirie prostou setrvačností.

Ale *tato* část tvorby Marešovy leží až na konci jeho posavadní dráhy. Počátky její věnovány jsou badatelské činnosti *odborné*. Mareš jest fyziolog a první práce jeho jsou, jak se říká, exaktně vědecké, t. j. obírají se odbornými záhadami na podkladě experimentálním. Od těchto otázek ryze odborných zvolna přecházel k záhadám všeobecnějším a všeobecnějším, dotýkajícím se podstaty a hodnoty poznání vědeckého, tvořivosti životné, účelnosti, skutečnosti a pravdy, tedy posledních a základních